EU Kids Online

5. (Cyber)bullying i mowa nienawiści

Jacek Pyżalski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
https://orcid.org/0000-0001-5817-276X

W tym rozdziale podejmujemy tematykę dwóch typów agresji elektronicznej, czyli takiej, która jest realizowana za pomocą narzędzi komunikacji cyfrowej. Pierwszy z nich to tzw. cyberbullying, w przypadku którego istotny jest kontekst rówieśniczy i powiązanie z pewną stałą grupą odniesienia i który może być realizowany jednocześnie z bullyingiem tradycyjnym, tj. biciem, przezywaniem czy wykluczaniem w ramach zespołu klasowego (Pyżalski, 2012a, 2021b). Drugi typ polega na przemocy online realizowanej ze względu na przynależność ofiary do określonej grupy – jest to tzw. mowa nienawiści online. Choć są to dwa odmienne rodzaje agresji (czy w niektórych przypadkach przemocy) elektronicznej, to bywa, że występują one równolegle kontekście tej samej sytuacji – np. gdy ktoś jest prześladowany ze względu na przynależność do określonej grupy (np. narodowościowej), a odbywa się to online w ramach grupy rówieśniczej (Pyżalski i Smith, 2022).

Pyżalski, J. (2026). (Cyber)bullying i mowa nienawiści. W: J. Pyżalski, P. Plichta, Ł. Tomczyk, *Polskie badanie EU Kids Online 2026. W stronę nowych wyzwań. Reprezentatywne badanie polskich uczniów i uczennic w wieku 10-16 lat* (s. 77–87). Wydawnictwo Naukowe UAM.
© Author, 2026. https://doi.org/10.14746/amup.9788323245308.5
Open Access chapter, distributed under the terms of the CC licence (BY-NC-ND, https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Cyberbullying – tradycyjna przemoc rówieśnicza w kontekście cyfrowym

Cyberbullying (który po polsku możemy nazywać „dręczeniem rówieśniczym online") stanowi specyficzną formę przemocy rówieśniczej, prowadzoną za pośrednictwem technologii cyfrowych, w szczególności internetu i urządzeń mobilnych. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że choć cyberprzemoc wykorzystuje cyfrowe narzędzia komunikacyjne, to jej zasadnicze mechanizmy psychologiczne i społeczne pozostają zbliżone do tych obserwowanych w tradycyjnej odmianie przemocy rówieśniczej, gdzie technologie nie są wykorzystywane (Olweus, 1993; Pyżalski, 2012a, 2012b, 2023; Pyżalski et al., 2022; Smith et al., 2008).

Najczęściej wskazywane cechy definicyjne cyberbullyingu obejmują, w nawiązaniu do definicji tradycyjnego bullyingu: intencjonalność działań sprawcy, powtarzalność zachowań oraz nierównowagę sił między sprawcą a ofiarą (Mróz et al., 2022; Olweus, 1993; Tokunaga, 2010). To właśnie te uniwersalne właściwości sprawiają, że dręczenie online (podobnie jak tradycyjne) znacząco krzywdzi ofiary (Pyżalski, 2012a, 2023), niekiedy przekładając się także negatywnie na zdrowie psychiczne w dorosłości (Allison et al., 2009).

W przypadku dręczenia online mamy jednak do czynienia, przynajmniej w niektórych przypadkach, z nowymi lub zmodyfikowanymi mechanizmami tradycyjnej przemocy rówieśniczej wynikającymi między innymi z:

- potencjalnej anonimowości sprawców,
- silnym działaniu pojedynczego aktu agresji online (np. udostępnionej treści) nie ze względu na powtarzalność działania sprawców, ale dostępność i multiplikowanie tego materiału w sieci,
- stałej dostępności ofiary (brak bezpiecznej przestrzeni, nawet kiedy osoba doświadczająca przemocy przebywa w domu),
- obecności szerokiej i często niekontrolowanej publiczności, która niekiedy aktywnie upowszechnia treści,
- trwałości cyfrowych śladów przemocy (Pyżalski, 2012a, 2023).

Zarysowane wyżej mechanizmy sprawiają, że subiektywne doświadczenie krzywdy może być w cyberprzemocy porównywalne lub, w szczególnych przypadkach, silniejsze niż w przypadku przemocy bezpośredniej (tradycyjnej), mimo braku fizycznego kontaktu między sprawcą a ofiarą (Kowalski et al., 2014). Badania też dosyć spójnie potwierdzają nakładanie się ról w przemocy tradycyjnej i cyberprzemocy rówieśniczej, co wskazuje na konieczność traktowania tych zjawisk

jako przejawów tego samego problemu wynikającego często z oddziaływania podobnych czynników ryzyka (Pyżalski, 2012a, 2023). Wieloletnie badania wskazują ponadto, że oddziaływanie zarówno niezależne bullyingu i cyberbullyingu, jak i łączne obu tych form przemocy, przekłada się, co już zaznaczono wcześniej, jednoznacznie negatywnie na wiele wskaźników zdrowia psychicznego młodych ludzi, którzy ich doświadczają (Li et al., 2024).

Warto jeszcze dodać, że nowe zagrożenia w zakresie cyberbullyingu (ale także innych typów przemocy elektronicznej) przynosi generatywna sztuczna inteligencja, która pozwala tworzyć i udostępniać agresywne treści w sposób bardzo wyrafinowany i zautomatyzowany. Zjawisko to jest już obecne także w polskim kontekście. W badaniu ogólnopolskim obejmującym 995 nauczycieli i nauczycielek klas 4-8 14% respondentów deklarowało, że spotkało się z przypadkami tworzenia przez uczniów deepfejków, czyli sztucznie wygenerowanych obrazów lub tekstów, wykorzystywanych do prześladowania innych osób, przy czym 3% wskazywało na powtarzalność takich zdarzeń, a 11% – na ich incydentalny charakter (Pyżalski, 2025).

Mowa nienawiści jako zjawisko społeczne w środowisku cyfrowym

Mowa nienawiści (*hate speech*) odnosi się do wypowiedzi, które dehumanizują, stygmatyzują lub wzywają do przemocy wobec osób lub grup definiowanych przez takie cechy, jak: pochodzenie etniczne, religia, płeć, orientacja seksualna czy niepełnosprawność (Council of Europe, 2022). Może ona być stosowana zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i w środowisku online.

W przestrzeni internetowej mowa nienawiści zyskuje szczególne właściwości:

- zwiększony zasięg oddziaływania,
- szybkie tempo rozpowszechniania,
- obniżenie kosztów psychologicznych dla nadawcy,
- możliwość tworzenia społeczności opartych na wspólnych narracjach wykluczenia bądź przemocy,
- konsekwencje psychologiczne, także wśród świadków narażonych na ekspozycję (Soral et al., 2022).

Mowa nienawiści różni się od opisanego wyżej dręczenia rówieśniczego online przede wszystkim tym, że jej adresatem bywa nie konkretna jednostka (jak młody człowiek z tej samej grupy, np. z zespołu klasowego) znana sprawcy agresji, lecz inni ludzie (w internecie często nieznani) ze względu na przyna-

leżność do określonej grupy. Warto zauważyć, że wyraźne wyznaczenie granic takich działań nie jest proste, a sama mowa nienawiści bywa odmiennie definiowana w różnych projektach badawczych i dyscyplinach (np. w obszarze prawa; Nikunen et al., 2025).

Sprawstwo i wiktymizacja przemocy

W pierwszej kolejności badani byli pytani, czy doświadczali przemocy (pytanie zawierało przykłady) w ciągu roku poprzedzającego badanie (tabela. 5.1).

Tabela 5.1. Sprawstwo i wiktymazacja przemocy twarzą w twarz i w internecie w ciągu roku poprzedzającego badanie

Środowisko przemocy	Wiktymizacja (%)	Sprawstwo (%)
Twarzą w twarz	27,3	15,1
W internecie (np. w grze online, na portalu społecznościowym)	15,4	19,1

N = 1165; w kategorii sprawstwa odsetki tych, którzy tak się zachowali raz w miesiącu lub częściej; w kategorii wiktymizacji osoby, które zaznaczyły doświadczanie przemocy w danym środowisku

W okresie 12 miesięcy przed badaniem doświadczenia respondentów związane z zachowaniami przemocowymi miały charakter zarówno wiktymizacji, jak i sprawstwa. Wyraźnie częściej, wbrew często powtarzanym opiniom, dotyczyły one relacji bezpośrednich niż środowiska online. Ponad 1/4 badanych deklarowała, że była ofiarą agresywnego traktowania twarzą w twarz (27,3%), podczas gdy doświadczenia wiktymizacji w internecie dotyczyły wyraźnie mniejszego

Osób, które doświadczyły przemocy online lub offline, było 533 (ok. 35% całej próby). W tej grupie 76,9% doświadczyło przemocy tradycyjnej (twarzą w twarz), 43,5% przemocy online, a co piąty badany doświadczył w badanym okresie obu rodzajów przemocy. Wydaje się, że ta ostatnia grupa, tj. doświadczająca przemocy w obydwu kontekstach, może być najbardziej narażona na negatywne konsekwencje.

odsetka respondentów (15,4%). Jednocześnie ponad 15% badanych przyznało się do podejmowania wobec innych osób zachowań przemocowych w bezpośrednich kontaktach, a niemal co piąty respondent wskazał na sprawstwo takich zachowań w środowisku online (19,1%). Wyniki te potwierdzają, że choć internet stanowi istotną przestrzeń dla zachowań przemocowych, to relacje tradycyjne zdają się pozostawać ich dominującym kontekstem, z perspektywy nie tylko doświadczania, lecz także dokonywania przemocy.

Pogłębiona analiza wskazuje, że sprawcami przemocy wobec respondentów byli przede wszystkim rówieśnicy z najbliższego otoczenia społecznego i tradycyjnych grup odniesienia, np. z zespołów klasowych. W tym kontekście najczęściej wskazywano koleżanki i kolegów ze szkoły. Niemal połowa osób doświadczających przemocy (49,9%) deklarowała, że doświadczyła przemocy ze strony uczniów ze swojej szkoły. Istotną grupę wskazywanych sprawców stanowili również znajomi/przyjaciele (32,1%), co podkreśla relacyjny i zwykle mikrogrupowy charakter takich negatywnych doświadczeń. Zdecydowanie rzadziej przemoc była związana z działaniem osób, z którymi ofiara ma wyłącznie relacje online (11,6%), a marginalnie – z partnerem lub partnerką w relacji romantycznej (5,4%).

Wyniki te zdecydowanie potwierdzają, że przemoc rówieśnicza najczęściej osadzona jest w codziennych, bezpośrednich relacjach społecznych, a nie w kontaktach internetowych. W kontekście typologii agresji elektronicznej należy uznać, że silnie dominującym typem doświadczanej przemocy online jest cyberbullying osadzony w kontekście znanej grupy rówieśniczej i wpisujący się w kontekst tradycyjnych relacji rówieśniczych (Pyżalski, 2012a, 2023).

Mowa nienawiści

Badani byli także pytani o ekspozycję na treści o charakterze mowy nienawiści, której precyzyjną definicję otrzymali w treści pytania (tabela 5.2).

Uzyskane wyniki wskazują, że kontakt z mową nienawiści w internecie miał charakter powszechny, choć zróżnicowany pod względem częstotliwości. Ponad 1/3 badanych (37,6%) deklarowała, że w ciągu ostatniego roku ani razu nie zetknęła się z nienawistnymi lub poniżającymi treściami skierowanymi wobec określonych grup lub ich przedstawicieli. Jednocześnie oznacza to, że niemal 2/3 respondentów (62,4%) miało z takimi treściami styczność co najmniej raz w uwzględnionym okresie.

Tabela. 5.2. Ekspozycja na treści o charakterze mowy nienawiści online (nienawistne lub poniżające wiadomości albo komentarze skierowane przeciwko ludziom z określonych grup lub całym grupom ludzi, np. kobietom, muzułmanom, migrantom, Żydom, Romom, osobom z niepełnosprawnościami itp.) w ciągu roku poprzedzającego badanie

Częstotliwość ekspozycji	Cała próba (%)	Chłopcy (%)	Dziewczęta (%)	10-11 lat (%)	12-14 lat (%)	15-16 lat (%)
Ani razu	37,6	38,0	37,9	45,2	41,3	28,2
Kilka razy	32,0	30,7	34,3	23,0	34,3	33,0
Przynajmniej raz w miesiącu	10,0	9,9	10,3	12,9	9,1	9,8
Przynajmniej raz w tygodniu	9,5	10,8	7,9	12,0	6,3	13,2
Codziennie lub prawie codziennie	6,6	5,7	7,0	4,1	5,5	9,6
Kilka razy dziennie	4,3	4,8	2,6	2,8	3,5	6,2

N = 1270

Najliczniejszą kategorię wśród osób doświadczających ekspozycji stanowią badani, którzy widzieli tego typu treści kilka razy w roku (32,0%), co wskazuje na znaczącą, choć rzadką ekspozycję. Szczególnie istotna z punktu widzenia dobrostanu psychospołecznego (w kontekście konsekwencji oglądania takich treści) jest jednak grupa respondentów deklarujących regularną lub bardzo częstą ekspozycję. Co najmniej raz w miesiącu widziało je 10,0% respondentów, co najmniej raz w tygodniu – 9,5%, codziennie lub prawie codziennie – 6,6%, a aż kilka razy dziennie – 4,3%. Łącznie oznacza to, że ponad 30% badanych styka się z mową nienawiści w sposób, który można określić jako częsty.

Ekspozycja na mowę nienawiści nie różnicuje statystycznie chłopców i dziewcząt. Jest ona jednak silnie powiązana z wiekiem. Generalnie w najstarszej grupie (15-16 lat) jest najmniej osób, które takich treści nie widziały w ciągu ostatniego roku lub widziały je sporadycznie. Jednocześnie niepokoją wyniki dotyczące najmłodszej grupy (10-11 lat). W kategoriach ekspozycji „Przynajmniej raz w miesiącu" i „Przynajmniej raz w tygodniu" wyniki w tej grupie są wyższe niż w grupie wiekowej 12-14 lat.

Wyniki te potwierdzają, że treści o charakterze mowy nienawiści są powszechnie dostępne online, także dla młodych ludzi z najmłodszych grup wiekowych. Co istotne, wysoki odsetek regularnej ekspozycji sugeruje, że treści te są widoczne, powtarzalne i w pewnym sensie społecznie oswojone w przestrzeni cyfrowej.

Bardzo znaczące jest to, że większość osób, które takie treści widziała, celowo ich nie poszukiwała, a ekspozycja na takie treści była przypadkowa.

> Wśród badanych, którzy widzieli treści o charakterze mowy nienawiści w ciągu roku poprzedzającego badanie (52,7% całej próby), jedynie 20,7% szukało takich treści celowo. Zatem ok. 8 na 10 badanych napotyka treści tego typu nieintencjonalnie.

Emocje związane z ekspozycją na treści o charakterze mowy nienawiści online

Badani, którzy widzieli chociaż raz w ciągu roku poprzedzającego badanie treści o charakterze mowy nienawiści, byli pytani o to, jak czuli się po takim doświadczeniu. Wyniki w tym zakresie przedstawiono w tabeli 5.3.

Tabela. 5.3. Emocje doświadczanie po ostatniej ekspozycji na mowę nienawiści online

Emocje	%
Nie poczułem/am nic szczególnego	33,5
Byłem/am trochę zdenerwowany/a	17,6
Byłem/am dość zdenerwowany/a	10,4
Bardzo się zdenerwowałem/am	7,7
Pomyślałem/am, że to zabawne	5,9
Poczułem/am się dobrze	5,2

N = 792 (osoby, które widziały przynajmniej raz treści o charakterze mowy nienawiści; bez odpowiedzi „Inne" oraz tych, gdy badany zdecydował się nie odpowiadać)

Rozkład deklarowanych reakcji emocjonalnych po ostatnim kontakcie z mową nienawiści w internecie wskazuje na wyraźne zróżnicowanie doświadczeń. Naj-

liczniejszą grupę stanowią respondenci, którzy deklarują, że nie poczuli nic szczególnego (33,5%), co może świadczyć zarówno o strategiach dystansowania się, jak i o postępującej normalizacji tego typu treści w środowisku online, szczególnie gdy eskpozycja jest częsta.

Jednocześnie ponad 1/3 badanych (35,7%) doświadczyła wyraźnych negatywnych emocji i zadeklarowała zdenerwowanie o różnym natężeniu – od umiarkowanego (17,6%), przez dość silne (10,4%), po bardzo silne (7,7%). Oznacza to, że dla znacznej części użytkowników kontakt z mową nienawiści nie jest neutralnym doświadczeniem, lecz wiąże się z realnymi kosztami emocjonalnymi. Może mieć to zatem realne przełożenie negatywne na dobrostan psychiczny, w szczególności osób, które widzą takie treści często.

Niewielki, ale znaczący odsetek odpowiedzi pozytywnych, tj. poczucie, że treści te były zabawne (5,9%) lub że wywołały dobre samopoczucie (5,2%), wskazuje na istnienie grupy odbiorców, którzy rozumieją mowę nienawiści w kategoriach humoru, ironii lub rozrywki. Może to odzwierciedlać zarówno mechanizmy obronne, jak i specyficzne kulturowo czy grupowo determinowane spostrzeganie i interpretowanie takich treści.

Wnioski i rekomendacje

1. Agresja (przemoc) internetowa, choć często postrzegana jako zjawisko dominujące we współczesnych doświadczeniach młodych ludzi, wciąż pozostaje silnie zakorzeniona w relacjach twarzą w twarz i w znanych grupach rówieśniczych (w szczególności jeśli chodzi o cyberbullying). Jest ona także w doświadczeniach naszych badanych rzadsza niż przemoc w relacjach tradycyjnych (zarówno jeśli idzie o sprawstwo, jak i wiktymizację). Oznacza to, że działania profilaktyczne nie powinny koncentrować się wyłącznie na środowisku online, lecz integrować interwencje obejmujące szkołę, relacje rówieśnicze oraz klimat społeczny i relacje w ramach grup, w których funkcjonują młodzi ludzie. Radzenie sobie z cyberbullyingiem powinno obejmować działania, które są skierowane na całość relacji rówieśniczych młodych ludzi, nie tylko na ten ich fragment, który jest realizowany online. Zatem programy przeciwdziałania przemocy rówieśniczej, żeby były efektywne, powinny łącznie dotyczyć bullyingu i cyberbullingu, uwzględniając mechanizmy specyficzne dla sytuacji, gdy narzędziem przemocy jest technologia, w tym najnowsza, tj. generatywna sztuczna inteligencja, która

przynosi wiele nowych technicznych możliwości realizowania takiej przemocy, czasami w bardzo wyrafinowany i krzywdzący sposób (np. w postaci tzw. deepfejków; Pyżalski, 2025).

2. Dominującym typem doświadczanej przemocy online jest cyberbullying, osadzony w kontekście znanej grupy rówieśniczej, a nie agresja ze strony anonimowych użytkowników internetu. Wyniki te podważają popularne narracje o „obcych sprawcach" i wskazują na konieczność wzmacniania odpowiedzialności społecznej w obrębie wspólnot szkolnych w kontekście offline, co zresztą przy zachowaniu prawidłowej metodyki działań ma potwierdzoną w badaniach metaanalitycznych skuteczność (Zych et al., 2017).
3. Ekspozycja na mowę nienawiści online ma, w świetle przedstawionych wyników, charakter powszechny i w znacznej części przypadków jest nieintencjonalna. Znaczy to, że młodzi ludzie stykają się z takimi treściami niezależnie od tego, czy chcą je widzieć, czy nie. Szczególnie niepokojące są wyniki dotyczące regularnej ekspozycji w najmłodszych grupach wiekowych. W związku z tym działania ochronne powinny wykraczać poza proste strategie, czy rekomendacje „unikania". Warto, by obejmowały one także systemowe rozwiązania zwiększające odporność psychologiczną oraz kompetencje krytycznego odbioru treści. Jednocześnie niezbędne są regulacyjne rozwiązania zwiększające odpowiedzialność dostarczycieli usług cyfrowych dotyczącą zarówno moderowania treści, jak i redukcji działania algorytmów, które ekspozycję na takie treści zwiększają.
4. Reakcje emocjonalne na mowę nienawiści rozciągają się na kontinuum od obojętności po silne zdenerwowanie. Warto tu jednak podkreślić, że obydwa z przywołanych tu efektów mogą stanowić czynniki ryzyka dla dobrostanu psychicznego. Brak reakcji emocjonalnej nie powinien być interpretowany jako brak negatywnego oddziaływania, lecz raczej jako potencjalny wskaźnik normalizacji często napotykanych treści przemocowych. Rekomenduje się, aby edukacja medialna uwzględniała pracę nad refleksją i znaczeniem emocji, ale także nad etycznym wymiarem upowszechnianych w internecie treści.
5. Obecność grupy młodych ludzi, którzy interpretują mowę nienawiści jako zabawną lub neutralną, wskazuje na kulturowe i normatywne przesunięcia w postrzeganiu granic przemocy, w szczególności wobec przedstawicieli określonych grup społecznych. Zjawisko to wymaga szczególnej uwagi, ponieważ może sprzyjać reprodukowaniu i legitymizowaniu agresji wobec

grup mniejszościowych. W odpowiedzi na to konieczne jest wzmacnianie kompetencji etycznych i obywatelskich, w tym pracy nad językiem, humorem i ironią w przestrzeni cyfrowej, z uwzględnieniem perspektywy osób dotkniętych takimi treściami.

Bibliografia

Allison, S., Roeger, L., Reinfeld-Kirkman, N. (2009). Does school bullying affect adult health? Population survey of health-related quality of life and past victimization. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, *43*(12), 1163-1170. https://doi.org/10.3109/00048670903270399

Council of Europe. (2022). *Recommendation CM/Rec(2022)16 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech (and Explanatory Memorandum)*. Council of Europe.

Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age. *Psychological Bulletin, 140*(4), 1073-1137. https://doi.org/10.1037/a0035618

Li, C., Wang, P., Martin-Moratinos, M., Bella-Fernández, M., Blasco-Fontecilla, H. (2024). Traditional bullying and cyberbullying in the digital age and its associated mental health problems in children and adolescents: a meta-analysis. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *33*(9), 2895-2909. https://doi.org/10.1007/s00787-022-02128-x

Livingstone, S., Mascheroni, G., Staksrud, E. (2018). European research on children's internet use. *Journal of Children and Media, 12*(1), 1-17. https://doi.org/10.1080/17482798.2017.1409875

Mróz, J. T., Wójcik, M. Pyżalski, J. (2022). Bullying – prześladowanie rówieśnicze. Prawdy i mity na temat zjawiska. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, *21*(4), 34-85.

Nikunen, K., Haara, P., Kosonen, H., Knuutila, A., Pöyhtäri, R., Saresma, T. (2025). Contested Meanings of Hate Speech and the Post-Truth Condition on Digital Platforms. *Social Media + Society*, *11*(2). https://doi.org/10.1177/20563051251341794

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do.* Blackwell Publishing.

Patchin, J. W., Hinduja, S. (2015). *Bullying beyond the schoolyard*. Sage.

Pyżalski, J. (2012a). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

Pyżalski, J. (2012b). From cyberbullying to electronic aggression: Typology of the phenomenon. *Emotional and Behavioural Difficulties*, *17*(3-4), 305-317. https://doi.org/10.1080/13632752.2012.704319

Pyżalski, J. (2023). *Electronic aggression*. W: Z. Yan (red.), *The Cambridge handbook of cyber behavior* (s. 1058-1084). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781107165250.040

Pyżalski, J. (red.). (2025). *Generatywna sztuczna inteligencja w polskiej szkole – przecieranie szlaków. Badania ilościowe i jakościowe nauczycieli klas 4-8 szkół podstawowych*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.

Pyżalski, J., Plichta, P., Szuster, A., Barlińska, J. (2022). Cyberbullying characteristics and prevention—what can we learn from narratives provided by adolescents and their teachers? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(18), artykuł 11589. https://doi.org/10.3390/ijerph191811589

Pyżalski, J., Smith, P. (2022). Nationality and ethnicity-based (cyber)bullying: How should we tackle this phenomenon in survey studies? *Psychology, Society & Education, 14*(3), 11-17. https://doi.org/10.21071/psye.v14i3.15285

Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: a review. *Aggression and Violent Behavior, 15*(2), 112-120. https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.08.007

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49*(4), 376-385. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x

Soral, W., Bilewicz, M., Winiewski, M. (2017). Exposure to hate speech increases prejudice through desensitization. *Aggressive Behavior, 43*(1), 1-11. https://doi.org/10.1002/ab.21737

Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school. *Computers in Human Behavior, 26*(3), 277-287. https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.007
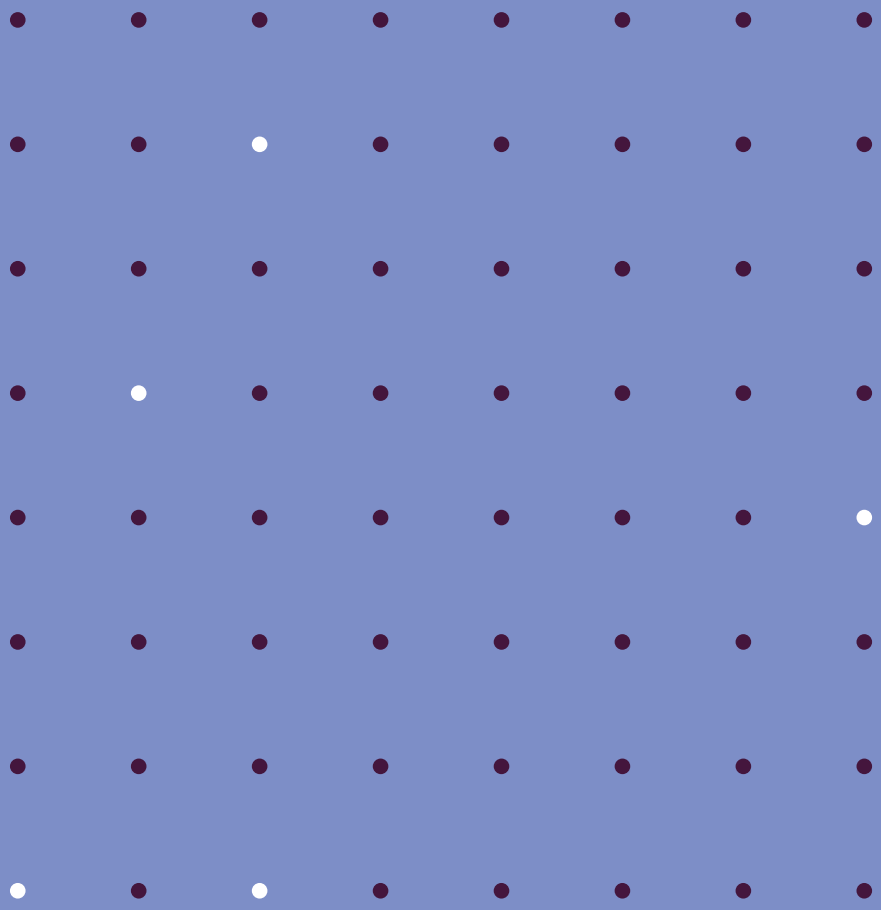
Zych, I., Farrington, D. P., Llorent, V. J., Ttofi, M. M. (2017). *Protecting children against bullying and its consequences*. Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-3-319-53028-4